

Övertygelse och ansvar i Brexitkrisens kölvatten

Göteborgs-Posten den 3 juli 2016

Den 28:e januari 1919 talade samhällsvetaren Max Weber till studenter i München, som då var huvudstad i den fria republiken Bayern. Knappt tre månader tidigare hade journalisten Kurt Eisner lett en framgångsrik revolution mot den bayerska monarkin. Det tyska kejsardömet föll sönder. Landet befann sig i ett vakuum och allting verkade möjligt.

I sitt tal betonade Weber sin oro över denna utveckling. Han varnade studenterna för demagoger likt Eisner – från pacifister till revolutionärer – som lovar guld och gröna skogar, men som lämnar kaos efter sig. Och som skyller ifrån sig på andra. På världen som den existerar.

Effektiva ledare måste ha övertygelser, men de måste även ta ansvar för vad dessa leder till. Inte minst för de oavsiktliga men förutsägbara konsekvenser som beror på hur andra agerar. Oavsett hur man önskar att de skulle agera. Det är kombinationen av övertygelse och ansvar som skiljer passionerade och seriösa politiker från sterila dilettanter.

Det är värt att ha Webers idéer i åtanke när vi bevittnar det politiska drama som nu utspelas i Storbritannien, i kölvattnet av den folkomröstning i vilken britterna valde att lämna den europeiska unionen.

Resultatet blev startskottet för en politisk jordbävning. Premiärminister David Cameron har meddelat sin avgång. Oppositionspartiet Labour har kastats in i sin värsta kris sedan andra världskriget. Frågan om Skottlands självständighet är glödhet igen. Den ekonomiska osäkerheten har ökat.

Men det största problemet är att ingen vet vad de har röstat på. Cameron anordnade en folkomröstning utan två klara valmöjligheter. Han hade kunnat begära att hans motståndare skulle presentera ett tydligt alternativ. I stället blev det ett referendum om status quo och ospecificerade löften. En situation där fantasier om framtiden frodades.

När motståndarna sedan vann avgick premiärministern, trots att han lovat att leda förhandlingarna med EU. På så sätt lämpade han över ansvaret till sin efterträdare. Detta var förväntat, men knappast bra för landet.

Samtidigt har ledarna för Brexitkampanjen erkänt att de inte vet hur utträdet ska gå till. De skyller på regeringen. Det var den som anordnade omröstningen och därför borde ha planerat. Den förre journalisten Boris Johnson, parlamentariker och ledande Brexitör, har spektakulärt dragit sig ur kampen om att bli nästa konservativa partiledare och premiärminister. Så håller det på. Ingen tar ansvar.

Det råder dock ingen brist på drömmar. Många Brexitörer vill nu avskaffa den fria rörligheten från EU, men samtidigt behålla tillgången till den inre marknaden. "Planen" är att äta kakan och ha den kvar.

EU-ledare är tydliga med att detta inte kommer att ske, ett klagörande som vissa anser vara orimligt. Men dessa ignorerar politikens logik. Spridningseffekter inom unionen kan inte riskeras. Ekonomiska faktorer kan därför komma att offras på realpolitikens altare. Detta är inte önskvärt, men var förutsägbart innan omröstningen.

Risken är alltså att Storbritannien går en nationell förödmjukelse till mötes. Att stängas ute från den inre marknaden är knappast ett reellt alternativ. Men tillgång till den kräver att landet godtar fri rörlighet och EU-regleringar, vilket Brexitörerna har lovat att avskaffa. Det kräver också EU-betalningar, som de har lovat att spendera på annat. Det blir därför svårt att ta sig ur detta utan full reträtt eller en dålig uppgörelse. Vad som än sker är ansvaret till stor del deras.

I sitt tal i München förutspådde Weber "en iskall polarnatt fylld av mörker och hårdhet" på grund av dilettanternas framfart. Han fick rätt. Eisner mördades av en aristokrat och i kaoset utropades en sovjetrepublik. Den slogs sedermera blodigt ner av samlingsregeringen i Berlin med hjälp av högerextrema frikårer. Lovorden om guld och gröna skogar slutade i förödelse.

Så dramatiskt kommer det brittiska skådespelet inte att sluta. Men givet vad vi har bevittnat i den första akten har vi goda skäl att vara pessimistiska inför den andra. Krisen har sannolikt bara börjat.

Gabriel Heller Sahlgren